

“GLOBALLASHUV SHAROITIDA YOSHLAR XARAKTERINING O’ZGARISHIGA TA’SIR ETUVCHI IJTIMOY OMILLAR VA UNING PSIXOLOGIK YECHIMLAR”

Andijon davlat pedagogika
instituti Pedagogika fakulteti
Pedagogika yo’nalishi talabasi
Mahmudov Oyatbek Umidjon o’g’li

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19420997>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada yoshlar xarakterining shakllanishi va o’zgarishiga ta’sir etuvchi asosiy ijtimoiy omillar ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida oila muhiti, ta’lim tizimi, tengdoshlar guruhi, ommaviy axborot vositalari hamda jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning yoshlar psixologik rivojlanishiga ko’rsatadigan ta’siri o’rganildi. Shuningdek, yoshlar xarakteridagi o’zgarishlarning psixologik mexanizmlari hamda ularning ijobiy shakllanishini ta’minlashga qaratilgan psixologik yechimlar yoritib berildi. Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, sog’lom ijtimoiy muhit, samarali ta’lim-tarbiya jarayoni va psixologik qo’llab-quvvatlash yoshlarning ijobiy xarakter sifatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Maqolada yoshlar xarakteridagi salbiy o’zgarishlarning oldini olish hamda ularning psixologik barqarorligini mustahkamlash bo’yicha amaliy tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so’zlar: yoshlar psixologiyasi, xarakter shakllanishi, ijtimoiy omillar, ijtimoiylashuv jarayoni, oila muhiti, ta’lim tizimi, tengdoshlar guruhi, ommaviy axborot vositalari, psixologik rivojlanish, psixologik yordam, shaxs rivojlanishi, ijtimoiy muhit.

Аннотация: В данной научной статье проведен научный анализ основных социальных факторов, влияющих на формирование и изменение характера молодежи. В ходе исследования изучено влияние семейной среды, системы образования, группы сверстников, средств массовой информации и социально-экономических условий общества на психологическое развитие молодежи. Также освещены психологические механизмы изменений характера молодежи и психологические решения, направленные на обеспечение их позитивного формирования. Результаты исследования показывают, что здоровая социальная среда, эффективный образовательный процесс и психологическая поддержка играют важную роль в развитии позитивных качеств характера у молодых людей. В статье также представлены практические рекомендации по предотвращению негативных изменений характера молодежи и укреплению ее психологической устойчивости.

Ключевые слова: психология молодежи, формирование характера, социальные факторы, процесс социализации, семейная среда, система образования, группа сверстников, СМИ, психологическое развитие, психологическая поддержка, личностное развитие, социальная среда.

Abstract: This scientific article scientifically analyzes the main social factors that affect the formation and change of youth character. In the course of the research, the influence of the family environment, the education system, peer group, the media, and socio-economic conditions in society on the psychological development of youth was studied. Also, the psychological mechanisms of changes in the character of youth and psychological solutions aimed at ensuring their positive formation were highlighted. The results of the study show that a healthy social environment, an effective educational process, and psychological support are important in developing positive character qualities in young people. The article also provides practical

recommendations for preventing negative changes in the character of youth and strengthening their psychological stability.

Keywords: youth psychology, character formation, social factors, socialization process, family environment, education system, peer group, media, psychological development, psychological support, personal development, social environment.

Kirish qism: Yoshlar jamiyat taraqqiyotining eng muhim ijtimoiy qatlamlaridan biri hisoblanadi. Har qanday jamiyatning kelajakdagi rivojlanishi, ijtimoiy barqarorligi va madaniy taraqqiyoti ko’p jihatdan yosh avlodning ma’naviy, axloqiy va psixologik shakllanishiga bog’liqdir. Shu sababli yoshlar xarakterining shakllanishi va undagi o’zgarishlarni o’rganish zamonaviy psixologiya va sotsiologiya fanlarining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Inson shaxsining rivojlanish jarayoni biologik, psixologik va ijtimoiy omillarning o’zaro ta’siri asosida kechadi. Ayniqsa o’smirlik va yoshlik davrida shaxsning xarakteri, dunyoqarashi hamda ijtimoiy munosabatlarga bo’lgan qarashlari faol shakllanadi. Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy muhitning tez o’zgarishi, axborot texnologiyalarining rivojlanishi, ommaviy axborot vositalarining keng tarqalishi hamda ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarning murakkablashuvi yoshlar xarakteriga sezilarli ta’sir ko’rsatmoqda. Oila muhitidagi tarbiya, ta’lim tizimi, tengdoshlar guruhi, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar yoshlar shaxsining shakllanishida muhim omillar sifatida namoyon bo’ladi. Ushbu omillarning ta’siri natijasida yoshlar xarakterida turli ijobiy yoki salbiy o’zgarishlar yuzaga kelishi mumkin. Shu nuqtai nazardan yoshlar xarakterining o’zgarishiga ta’sir etuvchi ijtimoiy omillarni ilmiy jihatdan tahlil qilish, ularning psixologik mexanizmlarini aniqlash hamda mavjud muammolarga samarali psixologik yechimlar ishlab chiqish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Mazkur tadqiqotning maqsadi yoshlar xarakterining o’zgarishiga ta’sir etuvchi asosiy ijtimoiy omillarni tahlil qilish va ularning psixologik jihatdan yechimlarini asoslab berishdan iboratdir. Tadqiqot jarayonida psixologiya va sotsiologiya fanlarining nazariy qarashlari, ilmiy tadqiqot natijalari hamda zamonaviy ilmiy yondashuvlardan foydalanildi.

Asosiy qism: Yoshlar shaxsining shakllanishi va xarakterining rivojlanishi murakkab ijtimoiy-psixologik jarayon hisoblanadi. Inson xarakteri biologik xususiyatlar bilan bir qatorda ijtimoiy muhit ta’siri ostida shakllanadi shu bilan birga rivojlanadi. Ayniqsa, o’smirlik bilan yoshlik davrida shaxsda o’ziga xos psixologik o’zgarishlar yuz beradi. Bu davrda shaxsning mustaqil fikrlashi, ijtimoiy tajribasi, qadriyatlarini hamda hayotiy maqsadlari shakllana boshlaydi. Shu sababli yoshlar xarakteridagi o’zgarishlarni tahlil qilishda ularni o’rab turgan ijtimoiy muhitni chuqur o’rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlar xarakterining shakllanishida oila muhitining o’rni alohida ahamiyatga ega. Oila insonning birinchi ijtimoiy muhitidir va shaxsning dastlabki psixologik sifatleri aynan shu muhitda rivojlanadi. Ota-onaning tarbiya uslubi, oiladagi o’zaro munosabatlar, mehr va e’tibor darajasi yoshlarning psixologik rivojlanishiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, demokratik va qo’llab-quvvatlovchi tarbiya uslubi yoshlarning mustaqillik, mas’uliyat va o’ziga ishonch kabi ijobiy xarakter sifatlarini rivojlantiradi. Aksincha, haddan tashqari qattiq nazorat yoki befarqlik mavjud bo’lgan oilalarda yoshlar orasida agressivlik, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar yoki o’ziga past baho berish holatlari kuzatilishi mumkin. Ta’lim muassasalari ham yoshlar xarakterining shakllanishida muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Maktab bilan oliy ta’lim muassasalari yoshlarning intellektual rivojlanishi bilan bir qatorda ularning ijtimoiy faolligi, kommunikativ ko’nikmalari bilan ijtimoiy mas’uliyatini rivojlantiradi. Pedagogik muhit, o’qituvchilarning shaxsiyati va ta’lim jarayonidagi motivatsion omillar yoshlarning shaxsiy rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko’rsatadi. Ijobiy pedagogik muhit yoshlarning ijodiy fikrlashini, tashabbuskorligini va o’z qobiliyatlarini namoyon etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Yoshlar hayotida tengdoshlar guruhi ham muhim ijtimoiy omil sifatida namoyon bo’ladi. Ayniqsa o’smirlik davrida shaxs o’z tengdoshlarining fikri va bahosiga

katta e’tibor qaratadi. Tengdoshlar guruhida qabul qilingan ijtimoiy me’yorlar va qadriyatlar yoshlarning xulq-atvoriga va xarakteriga sezilarli ta’sir ko’rsatadi. Ijobiy ijtimoiy guruh yoshlarning shaxsiy rivojlanishiga yordam berib, ularda hamkorlik, o’zaro hurmat va ijtimoiy mas’uliyat kabi sifatlarni rivojlantiradi. Biroq ayrim hollarda salbiy ijtimoiy muhit yoki guruh bosimi yoshlar orasida deviant xatti-harakatlarning shakllanishiga sabab bo’lishi mumkin. Zamonaviy jamiyatda ommaviy axborot vositalari va internet ham yoshlar xarakterining shakllanishiga sezilarli ta’sir ko’rsatmoqda. Raqamli texnologiyalar yoshlarning axborot olish, muloqot qilish va dunyoni anglash jarayonini tubdan o’zgartirdi. Ijtimoiy tarmoqlar orqali yoshlar turli g’oyalar, qadriyatlar va madaniy qarashlar bilan tanishadilar. Bu jarayon bir tomondan shaxsning dunyoqarashini kengaytirsa, boshqa tomondan psixologik bosim, ijtimoiy taqqoslash va virtual muhitga haddan tashqari bog’lanish kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli yoshlar orasida media savodxonlikni rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Yoshlar xarakteridagi o’zgarishlar psixologik mexanizmlar orqali ham shakllanadi. Shaxsning identifikatsiya jarayoni, ya’ni muhim ijtimoiy shaxslar bilan o’zini tenglashtirishi yoshlarning xulq-atvori va xarakteriga sezilarli ta’sir ko’rsatadi. Shuningdek, imitatsiya orqali yoshlar boshqalarning xatti-harakatlarini kuzatib, ularni takrorlash orqali o’rganadilar. Ijtimoiy taqqoslash jarayonida esa shaxs o’zini boshqalar bilan solishtirib, o’ziga baho beradi. Ushbu jarayonlar yoshlarning shaxs sifatida shakllanishida muhim psixologik asos bo’lib xizmat qiladi. Yoshlar xarakteridagi salbiy o’zgarishlarning oldini olish va ularni ijobiy yo’naltirish uchun kompleks psixologik yondashuv zarur. Avvalo, oilada sog’lom psixologik muhitni yaratish va ot-onalar bilan farzandlar o’rtasida samarali muloqotni rivojlantirish muhim hisoblanadi. Ta’lim muassasalarida psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish, yoshlar uchun turli treninglar, seminarlar va psixologik maslahatlar tashkil etish ham samarali natijalar beradi. Shuningdek, yoshlarni sport, san’at, ilmiy faoliyat va jamoat ishlariga jalb qilish ularning ijtimoiy faolligini oshirib, ijobiy xarakter sifatlarining rivojlanishiga yordam beradi.

Xulosa: Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, yoshlar xarakterining shakllanishi va undagi o’zgarishlar ko’p omilli ijtimoiy-psixologik jarayon hisoblanadi. Shaxs rivojlanishida oila muhiti, ta’lim muassasalari, tengdoshlar guruhi, ommaviy axborot vositalari hamda jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar muhim rol o’ynaydi. Mazkur omillar yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlari, xulq-atvori va psixologik xususiyatlariga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Ayniqsa o’smirlik va yoshlik davrida shaxsning ijtimoiylashuv jarayoni faol kechishi sababli tashqi muhitning ta’siri yanada kuchli namoyon bo’ladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, sog’lom oilaviy muhit, ijobiy pedagogik ta’sir va konstruktiv ijtimoiy muhit yoshlarda mas’uliyat, mustaqillik, ijtimoiy faollik va o’ziga ishonch kabi ijobiy xarakter sifatlarining shakllanishiga yordam beradi. Aksincha, ijtimoiy muhitdagi salbiy omillar, psixologik bosim yoki noto’g’ri axborot ta’siri yoshlar orasida stress, agressivlik, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli yoshlar xarakteridagi o’zgarishlarni o’rganish va ularni ijobiy yo’naltirish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Yoshlar xarakteridagi salbiy o’zgarishlarning oldini olish uchun kompleks psixologik yondashuv zarur. Bunda oilada sog’lom psixologik muhitni shakllantirish, ta’lim muassasalarida psixologik xizmat faoliyatini rivojlantirish, yoshlarni ijtimoiy foydali faoliyatlarga jalb qilish hamda media savodxonlikni oshirish muhim omillar hisoblanadi. Shuningdek, yoshlarning psixologik barqarorligini mustahkamlash, stressni boshqarish va ijtimoiy moslashuv ko’nikmalarini rivojlantirish bo’yicha psixologik treninglar va maslahatlar tashkil etish samarali natijalar beradi. Umuman olganda, yoshlar xarakterining shakllanishi jamiyatning turli ijtimoiy institutlari faoliyati bilan chambarchas bog’liq bo’lib, ushbu jarayonni ilmiy asosda o’rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish yosh avlodning barkamol shaxs sifatida rivojlanishiga xizmat qiladi. Ushbu yo’nalishdagi ilmiy tadqiqotlarni yanada kengaytirish yoshlar psixologiyasini

chuqurroq o’rganish va ularning ijtimoiy muammolarini samarali hal etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G’oziev E.G’. **Umumiy psixologiya.**– Toshkent: O’zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010.
2. Davletshin M.G., Do’stmuhamedova Sh.A., Mavlonov A.A. **Yosh davrlari va pedagogik psixologiya.** – Toshkent: O’qituvchi, 2004.
3. Karimova V.M. **Ijtimoiy psixologiya.** – Toshkent: O’qituvchi, 2002.
4. Tojiboyeva D., Yo’ldoshev A. **Pedagogika nazariyasi va tarixi.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013.
5. Nishonova Z.T., Alimuhamedova D.A. **Rivojlanish psixologiyasi.** – Toshkent: O’zbekiston, 2011.
6. Yo’ldoshev J.G’., Usmonov S.A. **Pedagogik texnologiya asoslari.**– Toshkent: O’qituvchi, 2004.
7. Musurmonova O. **Oila psixologiyasi.** – Toshkent: Ma’naviyat, 2012.
8. Abdullayeva Sh. **Shaxs psixologiyasi.** – Toshkent: Fan, 2015.